

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Anna-Lisa Karlsson*
Härad: *Torna* Berättare: *Emma Magnusson, Ö. Törn 14*
Socken: *Ö. Törn, Lund* Berättarens yrke: *fru*
Uppteckningsår: *1965* Född år *1879* i *Ö. Törn, Lund*

Uppteckningar om Ö. Törn efter ornam. frågelista

s. 1-13.

ACC. N:R M. 16751: /.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Jag är född på Brunshög, Ö. Torn 14, 1879, samma år som far, som kom från Tengelsås och mor från Löberöd, köpte gården, och allt sedan dess bor släkten kvar här. Det är alltså tredje generationen som bor här nu.

Byn kallades förr Skinnartorn ellet Skittartorn. Skittartorn kallades byn för att det var skitt där. Det sägs, att när Karl XV red genom byn och frågade efter byns namn så fick han till svar Skinnartorn. Han lär då ha svarat, att han tyckte Skittartorn passade bättre.

Inga större förändringar har skett i bybebyggelsen men strax innan far kom hit, hade åtta stycken lantbrukare gått omkull på grund av dåliga tider.

När vi talar om byn menar vi gamla Ö. Torns by. Gårdarna ligger mer samlade där än här vid Getingevägen.

LANTBRUKET.

Gården var från början på 80 tunnland, men vägen och skolan har tagit ifrån oss lite mark.

På 1870-talet lät fanjunkare Brunnström bygga bostadslängan. Utomhuslängan är äldre och den har lerväggar och klineväggar. De som bodde här innan far kom hit fick undantag och måste leva på ett tunnland, som sattes av för deras räkning. Gården var då mycket förfallen, och i husen gapade sönderslagna rutor.

ACC. N:R M. 16751:2.

2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Lantbruket har varit binäring för oss, då mältan var det vi sysslade mest med.

Vi odlade korn, havre, råg, men jorden var till en början så utarmad att tio tunnland gav endast tre lass havre.

Vi ägde alltid alla maskiner själva, och vi hade därför inte mycket samarbete med de andra bönderna. Slättermaskin köpte vi på 1890-talet och lika så hästräfsa av järn. Slättermaskinen förbättrades med trampor, och sedan gjordes den ännu bättre genom att också lägga av nekarna s.k. självavläggare. Den köpte vi omkring 1900 och något senare skaffade vi oss självbindare. Tröskverk inköptes någon gång på 1930-talet.

Här på Brunnshög var vi alltid först med nya maskiner. Vi for omkring på utställningar och tittade och mest då till Malmö. Far var mycket teknisk och hittade själv på många förbättringar.

BOSKAPSSKÖTSEL.

När min man och jag hade gården höll vi djur för mjölkproduktionens skull, men när min svärson tog vid, inriktade han det på köttproduktion istället, och nu finns här inte alls några djur längre. På min tid hade vi 5 hästar, ~~ett tiotal kor~~ ett tiotal kor och några höns och grisar.

Innan andelsmejeriet kom till, inredde far mejeri här på gården. Detta sköttes av mor. Gårdarna här omkring lämnade mjölk hit, och den kyldes sedan ner i vatten. Mjölken skummades, slogs upp i kannor och såldes sedan till återförsäl-

ACC. N:R M. 16751:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

jare. Smör kärnade vi i en stor tråkärna, som drogs av en häst. Kärnan var $1\frac{1}{2}$ m. hög och hängde på en ställning med stång, som gick runt i kärnan. Denna var fäst vid en vandring, som drogs av hästen.

Vi började med mejeriet någon gång på 1880-talet och höll på till omkring 1908-1909. Far var med och grundade andelsmejeriet men blev stött för något och gick ur. Vi gav, när vi började med mejeriet, 7 öre litern för mjölken till bönderna.

ARBETSLIVETS OCH ÄGANDERÄTTENS ORGANISATION.

Min man och jag hade två barn, liksom min dotter här på gården också har två barn.

Extra folk anställde vi till skörd och slåtter på den tiden, när man slog med lie, och kvinnorna gick efter och tog upp säden.

Vi hade tre drängar, tre pigor, en ryktare och en mältare anställda här på gården. Pigorna bodde i huset och pojkarna i stallet. Mältaren hade eget rum. Om någon av dem var gift, höll vi med hus.

Ingen åldermansstämma har hållits i Ö. Torn men däremot kommunalstämma i kommunalrunnet.

Min man var före sin tid i nästan allt och höll t. ex. på kvinnans rösträtt emot alla andra här i Ö. Torn.

BINÄRINGAR.

Inget bondehantverk har utövats i Ö. Torn, men däremot har här fun-

ACC. N:R M. 16751:4

nits skomakare, två smeder, skräddare och i byn Anna Måns, som vävde olika saker åt folk.

Inga industrier har funnits här mer än mältan, som har gått i arv i tre generationer här på gården. Min far grundade den 1984. Ett magasin inreddes till mälta. Kornet mältades genom följande mältningsprocedur: kornet bredes ut på golvet, vatten sätts till och varmluft föres in genom golvet. På detta sätt gror kornet, och efter tre dagar är det klart att blåsas upp i silo, där bryggarna sedan hämtar det. Här produceras nu 350 säckar på hundra kilo vardera, och de säljs alla till Malmö. Under min tid hyrde vi en mälta i Lund och en i Trelleborg. Vi körde året runt då och kom upp till en produktion av 2000 st. 100-kilossäckar per år. Vi köpte upp korn överallt, och det gör vi fortfarande. 1927 köpte vi maltkvarn i Trelleborg.

På den tiden ägnade vi vår mesta tid åt mältan och hade därför en man anställd, som skötte lantbruket åt oss.

Far hade spannmålsaffär här på gården också. Kli, säd, foder såldes här till återförsäljare och fraktades sedan vidare till Lund och därifrån med järnväg ut över landet.

SOCIALA GRUPPER OCH RELATIONER.

Brunshög och andra s.k. hela gårdar ansågs vara förmer än halvgårdarna.

4.
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 16751:5.

5.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Hantverkarna umgicks mest med varandra. Vi på Brunnshög umgicks mest med grannarna, men inga andra ungdomar här i byn ansågs fina nog för oss att umgås med. Vi barn lärde oss spela piano, och folk ansåg nog oss vara de förnämsta här i byn vid sidan av Magnus Jönssons.

Tjänstefolket hörde inte riktigt till familjen, men de fick uppehålla sej i det s.k. folkrummet, rummet närmast köket, på kvällarna till kl. 21. Som barn lekte vi mycket med de anställdas barn.

De anställda sa mor och far till min mor och far, men när mor fick hatt, övergick pigorna till att säga frun. Mor och far tilltalade tjänstefolket med förnamn, men till mältaren och ibland ryktaren sas efternamnet.

Jul, nyår och några andra helger firades tillsammans med tjänstefolket.

När jag var liten, åt man med endast fällkniv, men när bror min kom hem från Hvilan 1896 hade han med sej gafflar. Far ansåg detta vara stor högfärd. Jag minns också, att vi alla åt ur gemensamt fat, och det var ju inte alltid så trevligt, men senare fick vi var sin mugg.

BOSTAD OCH HEMINREDNING.

Själva bostadslängan består av kontor, gästrum, hall, två salar och kök. Huset har dessutom varit försett med veranda, men den revs på 1930-talet. På andra våningen finns fyra rum.

Värmeledning sattes in 1922, och badrum och WC fick vi 1927. Radio

ACC. N:R M. 16751:6.

med lurar köpte vi någon gång på 20-talet och TV i mitten av 50-talet. Elektrisk belysning installerades 1919. På 1930-talet köpte vi en dansk elspis med proppar i väggen. Tapeter satte far upp, när jag var liten, och verandan byggdes 1894.

MAT, DRYCK, HUSGERÅD OCH MÅLTIDSSEDER.

Klockan 5 började dagen med kaffe, klockan 5.30 åts frukost, sill och potatis och kaffe. 8.30 lillemiddag, smörgås med ost, kl. 12 middag, soppa, kött eller fläsk och välling, kl. 13, kaffe, vetebröd och skorpor och till sist kl. 18.30 kvällsmat, sill, potatis och risgröt. Om sommaren åts dessutom kl. 16.30 s.k. merafton
s.k. merartton med smör och bröd. Arbetsdagen räckte från kl. 5 på morgonen till kl. 20.

Vi hade stor bakugn här på gården. Det gick 24 bröd åt gången i den.

Torsk, spätta, sill och ål åts ganska ofta i min barndom. Öl bryggdes. Jag bakade alltid allt bröd själv, men nu köps det. Bakningen började kl. 3 på morgonen, för att man skulle vara klar med det till mjölkningen.

För det mesta såpa och soda till tvättningen, men ibland använde vi även aska. Den lades i en säck på botten av en bykegryta, däröver lades lakanen, och sedan slogs ljummet vatten på. Detta tappades senare ut, koktes upp, slogs övertvätten igen och fick stå i tio minuter. Så höll man på en 8-10 gånger, och jag vill lova att det blev rent av det. Men bokaska skulle det vara, och den fick vi från mältn. Vi gav även bort en del aska till grannarna. Tvätten skölj-

6.
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 16751:7

7.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

des sedan i mangelgraven.

TEXTILIER OCH KLÄDER.

Vi vävde mycket här på Brunnhög bl. a. kläde, handdukar, dukar, filter och lakan, som lades ut för blekning. Ullen köptes eller byttes i affärer, och när jag var liten, spanns det även här på gården. Vi köpte s.k. Viktoriagarn, och av detta vävdes sedan tyg till klänningar. Industrigarn som framställdes var mycket trevliga.

Sömmerskor kom hit och sydde kläder åt oss. Vid skolan bodde Ingrid Bengtsson, som sydde mycket åt oss. Hon tjänstgjorde även som servitris vid privata tillställningar.

Vi köpte kläder tidigt redan på 1890-talet, och för det mesta köptes de i Lund. Far köpte utan att fråga oss och utan att prova innan. Symaskin fick mor någon gång på 1880-talet.

Far hade kubb, och min bror fick en när han var 15 år. Far köpte den till honom utan att prova den. Den passade honom inte alls. Han såg helt enkelt för roligt ut i den. Min mor använd schallett men började med hatt 1890.

Högtidsdräkten skulle alltid vara svart liksom konfirmationskläderna. Mor och barn hade olika sorts tyg i sina kläder.

SJUKVÅRD OCH HYGIEN.

Min största önskan var att få bli sjuksköterska, men det fick jag inte.

ACC. N:R M. 16751:8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Läkare kom ut hit vid sjukdomsfall. När jag var 15 år var jag mycket sjuk. Far köpte då s.k. Kinavin och hällde i mej, och så var jag tvungen att gå upp och bra blev jag. Havreavkok var bra för små barn, som kinkade. Engelska sjukkan botades med smörjning av magen och band kring handleden. En klok gumma i Lund uppsöktes för denna kur.

Det var vanligast med förlossningar i hemmet, men jag for till BB i Lund. Åtta dar efter förlossningen skulle man vara på benen igen. Barnen amrades 8-9 månader.

1919 köpte vi elektriskt strykjärn. Handmangel har vi haft så länge jag kan komma ihåg.

SOCIALVÅRD.

Min mor hade 17 kronor i kvartalet i socialhjälp, men hon var stolt och ville inte taga emot det.

Fattigstuga fanns i kommunalrummet.

Det hände här i Ö. Torn, att fem barn blev föräldralösa. Vi tog då hand om ett barn, min syster ett, min mor ett och två andra gummor ett vardera.

Fattiga gick omkring och tiggde, men det förekom mest inne i stan.

I kontraktet fanns en paragraf om undantag, och i det stod det vad de skulle ha och under hur många år. Fattiga och ogifta släktingar togs om hand av familjen.

ACC. N:R M. 16751:9.

9. 1.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

BEMÄRKESEDAGAR I FAMILJEN.

Jag har aldrig varit mycket för gamla traditioner och fester. Det är lika bra att jag säger det med en gång.

Dop. Mina barn döptes på BB, men mormor hade dop här hemma, och efteråt bjöds faddrar och gudmor på mat.

Konfirmation skedde i Domkyrkan. Familjen åt middag efter, men inga gäster inbjöds.

Skolavslutningar och examina av olika slag. Dessa skedde i skolan med prästen som talare.

Förlovning. Vardera parten fick en guldring.

Lysning. Andra lysningssöndagen firades i brudens hem.

Bröllop höll vi hemma men min syster i kyrkan. Efter bröllopet bjöd vi på stort kalas för hundra gäster i ett tält, som vi rest här i trädgården. Jag bar vit klänning.

Silverbröllop och guldbröllop firas med släkten.

Begravning. Den döde lades i ett svalt rum, som pryddes med blommor. Inga lakan och inget altare. Sedan begravdes den döde på Norra kyrkogården i Lund. Begravningsvägen kantades av granar och täcktes med granris.

Födelsedag och namnsdag. Födelsedagar firas men inte namnsdagar.

HELGER OCH FESTDAGAR.

Nyår. Nyårsafton gick vi runt omkring och tittade på alla ljus, som

ACC. N:R M.16751:10.

10.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

brann. Man kan se 18 kyrkor härifrån.

Trettonhelgen. Inga stjärngossar.

Fastlag. Vi åt fastlagsbullar. När vi var små, lekte vi "slå katten ur tunnan" och tävlade i styrkeprov.

Påsk. På långfredagen skulle det vara stilla och man gick i kyrkan. Äggen målades och alla tjänstehjon fick ett halvt tjog per man.

Valborgsmässoafton och första maj. Ibland hade vi eld men inte alltid.

Pingst. Annandagpingst for vi till Bökeberg, Ugglarp eller Fågelsång.

Midsommar. Ingen majstång. Utflykt gjordes till olika ställen.

Allhelgonahelgen firas inte.

Mårten. Vi äter alltid anka.

Advent. Fyra ljus tänds.

Jul. Till jul slaktades, tvättades, bakades, städades och bryggdes stäckt öl. Vi for till Lund för julskyltning och hörde julen blåsas in julafton. Först våra barn fick julklappar. Julgran har vi haft så länge jag kommer ihåg, men jultomte först när barnen var små. Vi åt lutfisk, skinka, brunkål och risgröt med klenetter och mandelmusslor. Inget dopp i grytan. Juldagen åts det som var över från julafton.

ACC. N:R M. 16751: //

NÖJEN, UMGÅNGESLIV OCH SPORT.

Vi höll oss mest för oss själva här på Brunnshög, och vi ungdomar var alldeles för strängt hållna när det gällde umgänge med andra ungdomar. Jag var 16 år, när jag träffade min man första gången, och först två år senare träffades vi igen. Far och mor umgicks mest med Krister Zakrisson och Nils Christensson. Min man och jag umgicks mest med Ola Christensson, Anton Andersson och lärarinnan Anna Christensson.

Barnkalas var jag inte med om.

Leksaker gjorde vi själva. Vi lekte spannmålshandlare. Av morötter gjorde vi mat och karotter, och av garn gjorde vi dockor. Vi fick leka inomhus.

Någon större kontakt hölls inte med stadsungdomen. Vi åkte aldrig in till Lund och roade oss. Folket åkte på marknaden men aldrig vi. Jag gick och lärde mej sy och brodera och spela piano i stan, och varje gång fick jag två öre med mej, som jag köpte två sockerbullar för. Jag åkte med mjölkskjutsen ner klockan sex om morgonen.

Om kvällarna handarbetade vi, pratade och skrev brev. Tjänstefolket arbetade åt sej själva, ty de var fria efter kvällsvard.

Det ansågs, att man skulle gifta sej inom sitt eget stånd, och brudkista skulle varje flicka ha.

Syörening har alltid funnits i Ö. Torn, och den har varit organise-

11.
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 16751:12.

12.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

rad av kyrkan.

POLITIK.

Man skulle tillhöra högern och senare bondeförbundet. Vi bevistade sällan några politiska möten. Kungadömet var bra, och på väggarna hade vi kungaporträtt.

RELIGION.

Alla tillhörde kyrkan, och den bevistade man en gång i månaden. Husandakt hölls någon gång då och då, och varje söndag läste far högt ur Luthers postilla. Vi barn läste alltid bordsbön. Vi skrämdes aldrig av våra föräldrar för något eller någon.

FAMILJ, SLÄKT OCH HEMLIV.

Vi sa far och mor till våra föräldrar, och till deras bekanta sa vi moster och till männen efternamnet.

KOMMUNIKATIONER.

Vägarna har rättats och breddats, men sträckningen är densamma. Hörbybussen är den enda förbindelsen, som går här förbi. Cykel fick jag först 1899. Bil köpte vi 1923, men då hade redan Lundgren en före oss.

John Persson gick med post ut till oss varje dag, senare fick han cykel och nu åker brevbäraren bil.

1884 fick vi telefon och alla kom hit för att ringa. Vi var först med den i Ö. Torn och hade telefonnummer 150.

ACC. N:R M. 16751:13.

HANDEL.

Vi sålde på torget en del produkter främst frukt. I Svea, Wickmans och L. Nilssons handlade vi, för där kunde vi ställa in hästarna. Ibland fick vi barn då gratis en bit brunsocker att suga på. Judar kom hit ut ibland och sålde tyger och underkläder, men vi köpte aldrig något av dom.

KONTAKTER MED STA M.

Min man skötte alla affärer och var därför ofta inne i Lund. Släkten i Lund besöktes också då och då. Någon direkt påverkan kan jag nog inte säga, att Lund har haft på Ö. Torn.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND